

„Realizace Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání“

Komuniké Konference ministrů odpovědných
za vysoké školství
v Berlíně 19. září 2003

Preambule

Dne 19. června 1999, rok po Sorbonnské deklaraci, podepsali ministři odpovědní za vysoké školství z 29 evropských států Boloňskou deklaraci. Shodli se na důležitých společných cílech při rozvoji souvislého a soudržného Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání do roku 2010. Na první z následných konferencí, konané v Praze 19. května 2001, rozšířili počet cílů a opětovně potvrdili své odhodlání vytvořit Evropský prostor vysokoškolského vzdělávání do roku 2010. Dne 19. září 2003 se v Berlíně setkali ministři odpovědní za vysoké školství 33 evropských států, aby zhodnotili dosažený pokrok a stanovili priority a další cíle pro následující léta s ohledem na urychlení procesu realizace Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání. Dohodli se na následujících bodech, zásadách a prioritách:

Ministři opětovně potvrzují důležitost sociálního rozměru Boloňského procesu. Potřeba zvýšení konkurenceschopnosti musí být vyvážena zlepšováním sociálních ukazatelů Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání, posílením sociální soudržnosti a zmírněním nerovnosti mezi muži a ženami stejně jako nerovnosti sociální, a to jak na národní, tak na evropské úrovni. V tomto kontextu potvrzují ministři opětovně svůj postoj, že vysokoškolské vzdělávání je veřejným statkem a věcí veřejné odpovědnosti. Zdůrazňují, že při mezinárodní akademické spolupráci a výměnách musí převládat akademické hodnoty.

Ministři přihlížejí k prohlášení Evropské rady v Lisabonu (2000) a Barceloně (2002), které směřují k přeměně Evropy na „nejkonkurenceschopnější a nejdynamičtější, na vědomostech založenou, ekonomiku na světě, schopnou udržet ekonomický růst s vyšším počtem a kvalitou pracovních míst a větší sociální soudržností“ a vyzývají k další činnosti a užší spolupráci v souvislosti s Boloňským procesem.

Ministři berou na vědomí zprávu o pokroku ve vývoji Boloňského procesu mezi Prahou a Berlínem, kterou zadala řídicí skupina. Rovněž berou na vědomí Zprávu o trendech vývoje (Trends III Report) vypracovanou Evropskou asociací univerzit (EUA), jakož i výsledky seminářů, které v rámci pracovního programu organizovaly mezi Prahou a Berlínem různé státy a vysoké školy, organizace a studenti. Ministři rovněž berou na vědomí jednotlivé národní zprávy, které jsou dokladem významného pokroku při aplikaci zásad Boloňského procesu. A konečně berou na vědomí i poselství Evropské komise a Rady Evropy a oceňují jejich podporu při realizaci procesu.

Ministři se shodují na tom, že je v jejich zemích třeba zajistit lepší propojení mezi vysokoškolským vzděláváním a výzkumem. Vznikající Evropský prostor vysokoškolského vzdělávání bude mít ze spolupráce s Evropským výzkumným prostorem prospěch, čímž posílí základy Evropy znalostí. Cílem je zachování kulturního bohatství Evropy, její jazykové rozmanitosti, založené na dědictví různých tradic, a podpora jejího potenciálu inovace a společenského a ekonomického růstu prostřednictvím rozšířené spolupráce evropských vysokých škol.

Ministři jsou si vědomi zásadní role, kterou při rozvoji Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání sehrávají vysoké školy a studentské organizace. Berou na vědomí poselství Evropské asociace univerzit (EUA), na kterém se usnesl Sněm evropských vysokých škol ve

¹ V anglickém originále je použit termín „Follow-up Group“. Vymezení působnosti této skupiny je uvedeno v závěru berlínského komuniké, v odstavci nazvaném „Následná struktura procesu“: „*Ministři svěřují uskutečňování všech otázek zmíněných v komuniké, celkového řízení Boloňského procesu a přípravy dalšího ministerského setkání „Follow-up Group“ (řídicí skupině), která se bude skládat ze zástupců všech členských zemí Boloňského procesu a Evropské komise, spolu s Radou Evropy, EUA, EURASHE, ESIB a UNESCO/CEPES jako poradními členy*“. Z tohoto důvodu je pro termín „Follow-up Group“ použito překladu „řídicí skupina“.

Štýrském Hradci, příspěvky Evropské asociace institucí terciárního vzdělávání (EURASHE) a poselství ESIB – Národních svazů studentů v Evropě.

Ministři vítají zájem, který projevují další oblasti světa o rozvoj Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání a především vítají přítomnost zástupců evropských států, kteří nejsou doposud součástí Boloňského procesu, stejně jako zástupců Monitorovacího výboru společného prostoru pro vysoké školství Evropské unie, Latinské Ameriky a Karibské oblasti (EULAC) jako hostů na této konferenci.

Pokrok

Ministři vítají různé iniciativy, které byly podniknuty od pražského summitu o vysokoškolském vzdělávání za účelem větší srovnatelnosti a kompatibility, za účelem zprůhlednění systému vysokého školství a zlepšení kvality evropského vysokoškolského vzdělávání na úrovni institucionální i národní. V tomto směru oceňují spolupráci a přínos všech partnerů – vysokých škol, studentů a ostatních účastníků.

Ministři podtrhují důležitost všech prvků Boloňského procesu pro vytvoření Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání a zdůrazňují potřebu zintenzivnění snah na institucionální, národní a evropské úrovni. V zájmu urychlení procesu se rozhodli předložit priority na další dva roky. Ty posílí jejich snahy o rozšíření efektivních systémů zabezpečení kvality, o zintenzivnění efektivního využití systému, založeného na dvou cyklech, a o zlepšení systému uznávání titulů a doby studia.

Zabezpečení kvality

Ukazuje se, že kvalita vysokoškolského vzdělávání je samou podstatou vytváření Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání. Ministři se zavazují k podpoře dalšího rozvoje zabezpečování kvality na institucionální, národní i evropské úrovni. Zdůrazňují potřebu vytvoření vzájemně sdílených kritérií a metodologií pro zajištění kvality.

Rovněž zdůrazňují, že v souladu se zásadou institucionální autonomie je zabezpečení kvality vysokého školství především povinností každé jednotlivé vysoké školy, což je základem skutečné odpovědnosti akademického systému v rámci celonárodního systému kvality.

Shodli se proto, že by do roku 2005 měly systémy zabezpečení kvality zahrnovat:

- vymezení povinností zúčastněných orgánů a institucí;
- hodnocení programů či institucí, včetně vnitřního hodnocení, vnějšího hodnocení, účast studentů a zveřejnění výsledků;
- systém akreditací, udílení osvědčení nebo srovnatelné postupy;
- mezinárodní účast, spolupráci a utváření sítí.

Na evropské úrovni vyzývají ministři Evropskou síť zabezpečení kvality (ENQA), aby prostřednictvím svých členů ve spolupráci s EUA, EURASHE a ESIB vytvořila dohodnutý soubor standardů, postupů a hlavních směrů; našla způsoby, jak zajistit vzájemné posouzení systémů zajišťování kvality a/nebo akreditačních agentur nebo orgánů, a současně aby o tom ministrům podala zprávu prostřednictvím řídicí skupiny v roce 2005. Budou řádně zváženy expertízy ostatních asociací a sítí pro zabezpečení kvality.

Struktura akademických hodností: přijetí systému založeném v zásadě na dvou hlavních cyklech

Ministři s radostí konstatují, že v souladu se závazkem Boloňské deklarace zavést systém dvou cyklů dochází nyní k celkové restrukturalizaci evropského vysokoškolského vzdělávání. Všichni ministři se zavazují, že zahájí zavádění systému dvou cyklů do roku 2005.

Ministři podtrhují důležitost upevnění dosaženého pokroku a zlepšení porozumění a přijetí nových kvalifikací posílením dialogu v rámci institucí a mezi institucemi a zaměstnavateli.

Ministři vyzývají členské státy, aby vypracovaly rámec srovnatelných a kompatibilních kvalifikací pro své systémy vysokoškolského vzdělávání, jež by se pokusily popsat kvalifikace z hlediska pracovní zátěže, úrovně, studijních výstupů kompetencí a profilu. Rovněž se zavazují vypracovat pro Evropský prostor vysokoškolského vzdělávání zastřešující rámec kvalifikací.

V těchto rámcích mají mít akademické hodnosti rozdílně definované výstupy. Hodnosti prvního a druhého cyklu mají mít odlišné zaměření a různé profily, aby dokázaly uspokojit různé potřeby individuální, akademické i potřeby trhu práce. Hodnosti prvního cyklu mají ve smyslu Lisabonské úmluvy o uznávání umožňovat přístup k programům druhého cyklu. Hodnosti druhého cyklu mají umožňovat přístup k doktorským studiím.

Ministři vyzývají řídicí skupinu, aby prověřila, zda a jak může být kratší terciární vzdělání propojeno s prvním cyklem rámce kvalifikací pro Evropský prostor vysokoškolského vzdělávání.

Ministři zdůrazňují svůj závazek, s přihlédnutím ke kapacitním možnostem, učinit všemi dostupnými prostředky vysokoškolské vzdělání stejně přístupné všem.

Podpora mobility

Mobilita studentů a akademických a administrativních pracovníků je základem vytváření Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání. Ministři zdůrazňují její důležitost pro akademickou a kulturní, jakož i politickou, sociální a ekonomickou oblast. S uspokojením konstatují, že od jejich posledního setkání došlo k nárůstu mobility, a to i díky značné podpoře ze strany programů Evropské unie, a souhlasí, že podniknou potřebné kroky ke zlepšení kvality a zpracování statistických dat.

Opětovně stvrzují svůj záměr vyvinout veškeré úsilí k odstranění překážek mobility v rámci Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání. V zájmu podpory mobility studentů podniknou ministři kroky potřebné k přenositelnosti národních půjček a grantů.

Vytvoření systému kreditů

Ministři zdůrazňují důležitost role, kterou sehrává Evropský kreditní systém (ECTS) při usnadňování mobility studentů a vytváření mezinárodních studijních plánů. Konstatují, že ECTS se stále více stává obecným základem národních kreditních systémů. Podporují další pokrok s úmyslem, aby se ECTS stal nikoli jen systémem přenosu kreditů, ale rovněž systémem jejich akumulace, který bude postupně důsledně aplikován v rámci vznikajícího Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání.

Uznávání akademických hodností: Přijetí systému srovnatelných a srovnatelných titulů

Ministři podtrhují důležitost Lisabonské úmluvy o uznávání, kterou by měly ratifikovat všechny státy zúčastněné v Boloňském procesu, a vyzývají síť ENIC a NARIC spolu s příslušnými vnitrostátními orgány k dalšímu uplatňování úmluvy.

Stanoví cíl, že od roku 2005 každý absolvující student obdrží automaticky a bezplatně dodatek k diplomu. Tento dodatek bude vydán v některém z široce používaných evropských jazyků.

Vyzývají instituce a zaměstnavatele, aby dodatku k diplomu plně využívaly, aby tak mohly těžit ze zdokonalené transparentnosti a flexibility systému akademických hodností pro podporu zaměstnatelnosti a pro usnadnění akademického uznání za účelem dalšího studia.

Vysoké školy a studenti

Ministři vítají angažovanost vysokých škol a studentů v Boloňském procesu a uznávají, že pouze aktivní účast všech partnerů v procesu zajistí jeho dlouhodobý úspěch.

Vědomi si toho, jakým způsobem mohou silné instituce přispět k ekonomickému a společenskému rozvoji, uznávají ministři, že instituce musí být zplnomocněny rozhodovat o své vnitřní organizaci a správě. Ministři dále vyzývají instituce, aby zajistily plnou integraci reforem do svých základních činností a procesů.

Ministři jsou si vědomi konstruktivní účasti studentských organizací na Boloňském procesu a podtrhují důležitost toho, aby byli studenti zváni ke spolupráci kontinuálně a v budoucnu již od samého počátku aktivit.

Studenti jsou plnoprávními partnery při řízení vysokého školství. Ministři konstatují, že zákonná opatření zajišťující účast studentů má naprostá většina zemí Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání. Vyzývají proto instituce i studentské organizace, aby identifikovaly způsoby, jak posílit skutečné zapojení studentů do řízení vysokých škol.

Ministři zdůrazňují potřebu odpovídajících studijních a životních podmínek studentů, aby mohli úspěšně dokončit svá studia v odpovídající době a čase, bez překážek spojených s jejich sociálním a ekonomickým zázemím. Zdůrazňují rovněž potřebu srovnatelnějších údajů o sociální a ekonomické situaci studentů.

Podpora evropského rozměru ve vysokoškolském vzdělávání

Ministři konstatují, že v souladu s výzvou z Prahy vznikají nové moduly, kurzy a studijní plány s evropským obsahem, evropskou orientací či organizací.

Ministři si všímají iniciativ vysokých škol v různých evropských zemích, které se snaží spojit své akademické zdroje a kulturní tradice, aby mohly prosazovat rozvoj integrovaných studijních programů a společných titulů na první, druhé i třetí úrovni.

V rámci programů vedoucích ke společnému titulu zdůrazňují navíc potřebu zajištění podstatné doby studia v zahraničí, stejně jako řádné jazykové pestrosti a studia jazyků, aby tak studenti mohli plně využít potenciálu evropské identity, občanství a zaměstnatelnosti.

Ministři se dohodli, že se na národních úrovních postarají o odstranění právních překážek při zřizování i uznávání společných akademických titulů a budou aktivně podporovat rozvoj dostatečného zajištění kvality integrovaných studijních plánů směřujících ke společným titulům.

Zvyšování atraktivnosti Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání

Ministři se dohodli, že je třeba posílit atraktivitu a otevřenost Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání. Stvrzují svou připravenost dále rozvíjet stipendijní programy pro studenty ze třetích zemí.

Ministři prohlašují, že nadnárodní výměny ve vysokém školství se musí řídit akademickou kvalitou a akademickými hodnotami, a dohodli se na tom, že budou tento cíl prosazovat na všech fórech. Tato fóra by měla, při všech vhodných příležitostech, zahrnovat i sociální a ekonomické partnery.

Vyzývají ke spolupráci s regiony v dalších oblastech světa tak, že budou zpřístupňovat boloňské semináře a konference zástupcům těchto regionů.

Celoživotní učení

Ministři podtrhli důležitost přínosu vysokého školství k tomu, že celoživotního učení se stane realitou. Podnikají kroky, aby v rámci svých národních politik tento cíl realizovali, a naléhají na vysoké školy a všechny další zainteresované instituce, aby rozšířily možnosti celoživotního učení na úrovni vysokoškolského vzdělávání včetně uznávání předchozího vzdělání. Zdůrazňují, že takové jednání musí být integrální součástí vysokoškolských aktivit.

Ministři navíc vyzývají ty, kdo vypracovávají kvalifikační rámce Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání, aby do nich zahrnuli celé spektrum flexibilních způsobů, příležitostí a technik studia a aby umožnili vhodné využití kreditů ECTS.

Zdůrazňují potřebu zkvalitnění příležitostí pro všechny občany tak, aby jim celoživotní vzdělávání umožňovalo v souladu s jejich zájmy a schopnostmi přístup k vysokoškolskému vzdělávání a odpovídajícím studijním cestám v jeho rámci.

Další aktivity

Evropský prostor celoživotního vzdělávání a Evropský výzkumný prostor – dva pilíře společnosti založené na znalostech

Vědomi si potřeby prohloubení vazby mezi Evropským prostorem vysokoškolského vzdělávání (EHEA) a Evropským výzkumným prostorem (ERA) v Evropě znalostí, a důležitosti výzkumu jakožto nedílné součásti vysokoškolského vzdělání v celé Evropě, považují ministři za nezbytné vedle dvou cyklů vysokoškolského vzdělání věnovat pozornost i doktorskému studiu a připojit jej jako třetí cyklus Boloňského procesu. Zdůrazňují důležitost výzkumu a přípravy na výzkum a podporu jejich mezioborového charakteru pro zachování a zlepšení kvality vysokoškolského vzdělávání a v rámci posilování konkurenceschopnosti

evropského vysokoškolského vzdělávání obecně. Ministři vyzývají ke zvýšení mobility na doktorandské a postdoktorandské úrovni a vybízejí příslušné instituce, aby rozšířily spolupráci v oblasti doktorských studií a při přípravě mladých výzkumných pracovníků.

Ministři vyvinou potřebné úsilí, aby se z evropských vysokých škol stal ještě přitažlivější a výkonnější partner. Ministři proto žádají vysoké školy, aby posílily úlohu a důležitost výzkumu ve vztahu k technologickému, sociálnímu a kulturnímu vývoji a k potřebám společnosti.

Ministři jsou si vědomi překážek, které brání dosažení těchto cílů, a toho, že nemohou být vyřešeny jen samotnými vysokými školami. Vyžadují proto silnou podporu, včetně finanční, a odpovídající rozhodnutí od národních vlád a evropských orgánů.

Na závěr ministři prohlašují, že sítím na doktorské úrovni se má dostávat podpory, aby podnítily rozvoj vysoké kvality a staly se jedním z charakteristických znaků Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání.

Hodnocení dosažených výsledků (Inventura)

S ohledem na cíle stanovené do roku 2010 se očekává, že budou přijata opatření na zhodnocení dosaženého pokroku v Boloňském procesu. Provedení inventury v půli implementačního období poskytne spolehlivé údaje o tom, jak proces ve skutečnosti postupuje, a bude-li třeba, nabídne i možnost opravných opatření.

Ministři pověřují řídicí skupinu organizací procesu inventarizace do doby konání summitu v roce 2005 a přípravou podrobné zprávy o pokroku a uplatňování priorit stanovených pro následující dva roky:

- zabezpečování kvality
- systém dvou cyklů
- uznávání titulů a doby studia.

Zúčastněné země budou navíc připraveny umožnit přístup k informacím důležitým pro výzkum vysokoškolského vzdělávání ve vztahu k cílům Boloňského procesu. Bude usnadněn přístup do databank, které obsahují informace o probíhajícím výzkumu i jeho výsledcích.

Další kroky

Noví členové

Ministři považují za potřebné upravit ustanovení z pražského komuniké týkající se žádostí o členství takto:

Země, které podepsaly Evropskou kulturní úmluvu, jsou způsobilé ke členství v Evropském prostoru vysokoškolského vzdělávání za předpokladu, že zároveň prokáží ochotu prosazovat a uskutečňovat ve svých systémech vysokoškolského vzdělávání cíle Boloňského procesu. Jejich žádosti by měly obsahovat údaje o tom, jakým způsobem budou uskutečňovat zásady a cíle deklarace.

Ministři se rozhodli přijmout žádosti o členství Albánie, Andorry, Bosny a Hercegoviny, Svatého Stolce, Ruska, Srbska a Černé hory, Bývalé jugoslávské republiky Makedonie a vítají tyto státy jako nové členy, čímž se proces rozšiřuje na 40 evropských zemí.

Ministři si uvědomují, že členství v Boloňském procesu představuje zásadní změnu a reformu ve všech signatářských zemích. Usnesli se, že budou nové signatářské země v těchto změnách a reformách podporovat a zapojí je do vzájemných diskusí a pomoci, které v rámci Boloňského procesu probíhají.

Následná struktura procesu

Ministři svěřují uskutečňování všech otázek zmíněných v komuniké, celkového řízení Boloňského procesu a přípravy dalšího ministerského setkání řídicí skupině, která se bude skládat ze zástupců všech členských zemí Boloňského procesu a Evropské komise, spolu s Radou Evropy, EUA, EURASHE, ESIB a UNESCO/CEPES jako poradními členy. Tato skupina by se měla scházet alespoň dvakrát do roka a bude vedena zemí předsedající EU, místopředsednictví případně státu, který hostí příští ministerskou konferenci.

Rada, rovněž vedená předsednickým státem EU, bude dohlížet na práci mezi zasedáními řídicí skupiny. Rada bude sestávat z předsednické země, ze země, která hostí příští ministerskou konferenci, ze zemí, kterým připadlo předchozí a případně budoucí předsednictví v EU, tří zúčastněných zemí zvolených řídicí skupinou na jeden rok, Evropské komise a poradních členů, Rady Evropy, EUA, EURASHE a ESIB. Řídicí skupina může stejně jako rada vytvářet pracovní skupiny pro řešení jednotlivých problémů, pokud uzná za vhodné.

Celkovou práci řídicí skupiny bude podporovat sekretariát, který zajistí země, jež hostí příští ministerskou konferenci.

Na prvním setkání po berlínské konferenci vymezí řídicí skupina přesněji povinnosti rady a úkoly sekretariátu.

Pracovní program na léta 2003–2005

Ministři pověřují řídicí skupinu, aby koordinovala činnosti potřebné pro pokrok Boloňského procesu, v souladu s tématy a aktivitami formulovanými v tomto komuniké, a aby o tom podala zprávu na příštím setkání ministrů v roce 2005.

Příští konference

Ministři se rozhodli uspořádat příští konferenci ve městě Bergen (Norsko) v květnu roku 2005.